

ODDÍL 1. PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY SEBEREALIZACE JEDINCE

*§1.1 ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ
У ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ (Романенко Є.О. Національний
авіаційний університет, Помиткіна Л.В. Національний
авіаційний університет)*

Вступ. Суспільний добробут будь-якої країни визначається підтриманням життєдіяльності й функціонування громадян на основі правопорядку та ряду законів. Забезпечення цієї функції покладається на працівників в галузі юриспруденції та права. Професійна діяльність юриста складна й надзвичайно відповідальна, однак дуже необхідна для регулювання соціально-правових відносин між людиною і державою.

На сьогодні юриспруденція – надзвичайно популярна спеціальність. Навчатися за цим фахом престижно, цікаво і досить складно. Але ні вартість навчання, ні майбутні складнощі не зупиняють тисячі вступників перед мрією стати юристом. Професійну діяльність юриста дуже часто пов'язують з діяльністю психолога, різниця лише в тому, що психолог допомагає вирішити проблему особистості за рахунок поглиблених знань природи психіки й індивідуальності людини, а юрист – допомагає вирішувати широке коло проблем особистості за рахунок знань безлічі законів і прав людини та суспільства. Зазначимо, що в обох спеціальностях спільним є прийняття рішень, однак валідність рішення в юридичній практиці перевіряється нормами й правилами, Конституцією даного суспільства та законами. А відтак, на професіонала-юриста покладена велика відповідальність за прийняте рішення [11].

Розглянемо складові професійної самореалізації юриста у нашому суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Перш за все юрист – це фахівець, знання, уміння й навички якого відповідають професійно-правовим у галузі юридичних наук, законодавства і практики його застосування. Історичні дослідження коренів цієї професії вказують на те, що першими так званими юристами називали римських жерців – понтифіків. Вони заклали основи правового регулювання суспільного життя, створювали й розширювали широку базу прецедентів. Лише декілька століть опісля юриспруденція сформувалася як наука. Сучасне поняття «юрист» об'єднує всіх людей, що займаються різноманітною професійною юридичною діяльністю, а саме: суддів, слідчих, прокурорів, нотаріусів, юрисконсультів, адвокатів тощо [2].

Вивчаючи професійно важливі якості фахівців цієї професії, дослідники зазначають, що юристи, а також люди, які професійними або життєвими завданнями пов'язані з юристами, зазначають про такі риси правників: системність мислення, точність, увага до деталей, винахідливість, стресостійкість, вірять не словам, а документам. Водночас юристи більш схильні до емоційного вигорання, можуть бути непохитними, не вміють програвати, а точніше, мають постійне та непереможне бажання перемагати. Отже, готовність юриста до професійної самореалізації – це прагнення до реалізації особистісного потенціалу, при усвідомленні самого себе, а саме розуміння взаємовідповідності власних індивідуально-психологічних особливостей вимогам професії.

Одним з перших в психології проблематику самореалізації активно розробляв американський психолог А. Маслоу. Вчений визначав, що *самореалізація* – це здатність людини пізнати себе і здійснити своє

покликання. Кожна людина має потребу в *самореалізації*, однак не всі усвідомлюють як цього досягати, тому вчені й практики й на сьогодні продовжують досліджувати цей феномен.

Проблему самореалізації особистості досліджували такі відомі вчені й практики як О. Донченко, І. Єрмаков, В. Зінченко, О. Кисельова, І. Кон, Л. Сохань, В. Татенко, Т. Титаренко та ін. Дослідники визначають, що самореалізація – реалізація потенціалу особистості в суспільстві, процес найповнішого розкриття особистістю своїх здібностей і творчих можливостей, індивідуального саморозвитку і самоздійснення, внутрішнього потенціалу свого Я.

Самореалізацію особистості як цілісний процес становлення людини на своєму життєвому шляху досліджувати Л. Виготський, С. Рубінштейн, а продовжили І. Бех, Л. Божович, В. Давидов, Д. Ельконін. Педагогічні аспекти самореалізації як активної пізнавальної та творчої діяльності у нових умовах освітнього процесу розробляли В. Андреев, І. Бех, І. Зязюн, І. Іванов, В. Лозова, С. Сисоєва, О. Савченко та ін. Дослідники зазначають, що професійній самореалізації має передувати набуття професійної компетентності, фаховості. Як зазначено в провідних наукових працях, професійно-компетентна особистість – це особлива конкретизація категорії «особистість», це, перш за все, сукупність певних психологічних властивостей та рис, що є найважливішими для успішності виконання професійних завдань; по-друге, професійно компетентною називають людину, яка власні професійні знання, уміння, навички уміло застосувала у практичній галузі, показала професійну зацікавленість, проявляла професійний інтерес, удосконалювала задатки, розвивала здібності, вибудувала індивідуальний стиль діяльності та професійне ставлення до власної праці, і яка здатна ефективно реалізовувати свої

вміння та передбачати їх наслідки; така особистість завжди отримує високі результати, оскільки володіє комплексом професійно важливих якостей, що в результаті дають змогу їй реалізувати себе як професіонал [8; 10]. Відзначимо, що діяльність юриста завжди пов'язана з комунікацією, вмінням вести переговори та узгоджувати різні конфлікти між зацікавленими сторонами.

Професійну самореалізацію та професійну компетентність юриста розглядали сучасні дослідники Занік Ю.М., Каламаж Р.В., Мудрик А., Кихтюк О., Романенко Є. О., Якимчук М. та ін. Так, Каламаж Р. на теоретико-емпіричному рівні досліджувала професійну діяльність юристів і описала соціально-психологічні особливості професійної юридичної діяльності. Дослідниця вказує, що існує взаємозв'язок професійної Я-концепції студентів-юристів та індивідуального стилю освоєння діяльності [4], а також визначає динаміку професійної концепції юристів та основні показники щодо рівнів її розвитку. У монографії Каламаж Р. досліджуються різні відтінки професійної Я-концепції майбутніх юристів: розкривається психосемантика образу юридичної професії, обґрунтовується зв'язок індивідуального стилю діяльності та когнітивно-стильової організації пізнавальної сфери особистості з Я-концепцією. Переважна увага акцентується на обґрунтуванні засад становлення досліджуваного феномена у ВНЗ.

Також дослідницею побудовано модель професійної Я-концепції майбутніх юристів, згідно з якою цілісне вивчення процесу формування останньої в навчально-професійній діяльності, розкриття її сутності як специфічного особистісного утворення передбачає чітке уявлення про структурні компоненти, механізми розвитку та реалізації, функціональне призначення, етапи становлення у ВНЗ, рівні розвитку на основі системи критеріїв та відповідних

показників, систему психолого-педагогічних умов і принципів.

Занік Ю.М. зосередив свої дослідження на інтелектуальній культурі юриста, і вважає соціальним її призначенням, по-перше, для сприяння створенню в суспільстві умов упорядкованості, які б були юридично забезпеченими, що дозволило б людині здійснювати та захищати свої природні права; по-друге, підтримці порядку та норм поведінки, вибудованих у відповідності з морально виправданими юридичними засобами як основного принципу функціонування суспільного та особистого життя; по-третє, життєзабезпеченню існування здорового суспільства [1].

Романенко Є.О. у своїх публікаціях підкреслює різнобічні сторони професійної самореалізації юристів, робить акцент на особливостях інтелектуальної та моральної культури юриста. У працях дослідника визначаються особливості функціонування інтелектуальної культури юриста, її формування та застосування, функції та основні завдання, розглядаються основні чинники впливу на її формування упродовж становлення професійної кар'єри [3].

Мудрик А., Кихтюк О. у проведених дослідженнях описали під новим кутом зору феномени «компетентність», «професійна компетентність», узагальнили особливості, закономірності та характеристики юридичної діяльності. Професійну компетентність юриста характеризують як усвідомленою й цілісною сформованістю комплексу знань, умінь та навиків, психологічних якостей, задатків і здібностей, а також професійних можливостей. Автори дослідили й узагальнили професійну компетентність юриста, основними складовими якої є: загальнокультурна компетентність (адекватні навички в спілкуванні, вміння встановлювати контакти з оточенням); особистісно-мотиваційна компетентність (ідеали, цінності, смисли,

прямованість особистості); практично-діяльнісна компетентність (керувати мотивацією до діяльності; здійснювати дослідницьку практику за фахом); спеціальна компетентність (готовність до самостійної праці, вміння приймати самостійні рішення, реалізувати адекватність оцінки ситуацій, постійно займатися самоосвітою та підвищенням кваліфікації за спеціальністю, здатність до побудови подальшого професійного розвитку та самоудосконалення); професійно-правова компетентність (усі види необхідних законодавств, нормативних актів, тощо); особистісна компетентність (психологічна готовність до постійного професійного зростання, реалізації в професійній діяльності); комунікативна компетентність (передбачає здатність до ефективного виконання завдань в процесі спілкування та міжособистісної взаємодії); психологічна компетентність (реалізується за умови ефективної взаємодії з соціальним оточенням; основи знань про людину як індивіда, індивідуальність, суб'єкта діяльності й особистості, знання загальних характеристик (темперамент, характер, здібності тощо), особливостей перебігу психологічних процесів (мислення, пам'ять, уява); соціально-психологічна компетентність (реалізація ефективної взаємодії з людьми в соціумі, вирішувати конфлікти толерантним способом на основі відповідних норм і правил, жити в гармонії з представниками інших культур, мов та релігій, життєвих цінностей); соціально-перцептивна компетентність (розпізнавати емоційно-почуттєві відтінки у діяльності й спілкуванні осіб); аутокомпетентність (відповідне уявлення про свої соціально-професійні якості, знання й володіння методами подолання можливих професійних деструкцій та деформацій) [5, с.94].

Отже, дослідники професійну компетентність юриста розуміють як поглиблене знання своєї справи; сукупність

професійних знань і професійно значущих особистісних якостей, що детермінують самостійну й відповідальну діяльність людини; спроможність та вміння виконувати певні професійні функції; прояв єдності професійної й загальної культури; інтегративна характеристика фахівця, що демонструє готовність та визначає його здатність успішно виконувати професійну діяльність як важливий компонент підсистеми професіоналізму діяльності [5, с.95].

Сідак Л. М. вважає, що основою професійної самореалізації юриста є морально-правова культура, яку визначає як різновид загальної культури, який становить систему цінностей, що досягнуті людством у галузі права і стосується правової реальності даного суспільства [7]. Оскільки кожне суспільство виробляє свою модель правової культури, на погляд дослідниці, структура правової культури юриста має базуватися на культурі:

1) свідомості та правосвідомості – як усвідомленні необхідності жити в гармонії з оточенням, з позицій справедливості, прав і свобод людини;

2) правової поведінки – будь-якої активності громадян, що відповідає нормам і правилам суспільного життя;

3) юридичної практики – найбільш поширеної ефективній діяльності законодавчих, судових, правозастосовних, правоохоронних органів, правових цінностей тощо.

Методи творчої самореалізації майбутніх юристів досліджувала Якимчук М. Студіювання наукової літератури дало змогу уточнити дефініцію поняття «творча самореалізація майбутнього юриста» як процес особистісного розвитку майбутнього юриста, який проявляється у креативних рішеннях під час виконання нестандартних завдань, у бажаннях розвиватися, поглиблювати свої професійні компетенції, а також і в пошуках власного «Я» [9].

На наш погляд, у практичній діяльності юриста є замало місця для творчості, однак, якщо особистість гармонійна, то поєднання фахових юридичних знань і навичок з творчими здібностями могло б привнести в цю професію певну своєрідність і призводити до більш повного розкриття особистісного потенціалу в ній, надати повноти професійній самореалізації. Також творчість юриста можемо розглядати як компенсатор складній розумовій діяльності, а прояви творчості – як умову запобігання професійним деструкціям.

Висновки. Виконання норм і правил поведінки людини у суспільстві забезпечується перш за все діяльністю юридично-правової основи в державі. Професія юриста, з одного боку – надзвичайно відповідальна, з іншого – дуже почесна й престижна. Професійну самореалізацію юриста визначаємо як процес найповнішого розкриття особистістю своїх здібностей і компетентностей, творчих можливостей, індивідуального саморозвитку й самоздійснення, внутрішнього потенціалу власного Я у практичній діяльності. До основних складових професійної самореалізації юриста відносимо: морально-правову культуру (на основі свідомості та правосвідомості), інтелектуальну культуру, професійну компетентність (загальну, особистісно-мотиваційну, практично-діяльнісну, комунікативну, особистісну та психологічну, соціально-психологічну, соціально-перцептивну, аутокомпетентність), надзвичайну відповідальність за прийняті рішення, творчість як компенсатор складної діяльності, усвідомлення взаємовідповідності власних індивідуально-психологічних особливостей вимогам професії. Подальші дослідження бачимо в емпіричному визначенні рівнів розвитку означених складових у юристів та розробці психологічного супроводу щодо забезпечення їх успішної професійної самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Занік Ю. М. Інтелектуальна культура юриста: філософсько-правовий аспект : дис... канд. юрид. наук: 12.00.12 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. – К., 2006.

2. Жалинский, А. Э. Введение в специальность «Юриспруденция». Профессиональная деятельность юриста: учебник. Москва: Издат. проспект, 2009. – 362 с.

3. Інтелектуальна культура юриста: філософсько-психологічне обґрунтування: моногр. / Ю. М. Занік; Львів. ін-т внутр. справ при Нац. акад. внутр. справ України. – Л.: БаК, 2002. – С. 93-99.

4. Каламаж Р.В. Я-концепція як складова професійної самосвідомості юристів / Р.В. Каламаж // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острог, 2006. – Вип. 7. – С. 156-164.

5. Мудрик А., Кихтюк О. До питання професійної компетентності юриста / Psychological Prospects Journal. Вип. 35. 2020. – С.83-100.

<https://doi.org/10.29038/2227-1376-2020-35-83-100>

6. Романенко Є.О. Державна політика у сфері забезпечення прав і свобод людини. Державне управління: удосконалення та розвиток [Електронний ресурс], 2010.

7. Сідак Л. М. Морально-правова культура – основа професійної самореалізації юриста / Л. М. Сідак, К. В. Ципишук // Суперечності взаємодії моралі і права в сучасному українському суспільстві. – Харків: Право, 2019. – С.60-64.

8. Ценко, М. Б. Особистісна зрілість юриста / Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, 4, 2016. – С.150–160.

9. Якимчук М.Ю. Методи творчої самореалізації майбутніх юристів / Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – Випуск 1, 2020. – С.8-11. <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.38>

10. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. http://www.fair.org.ua/content/library_doc/Legal_Education_Reform_Concept_09_09_2016.

11. L. Pomytkina, A. Gudmanian, O. Kovtun, S. Yahodzinskyi, Personal choice: strategic life decision-making and conscience. E3S Web of Conferences, Vol.164, 10021 (2020) <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016410021>

